

кібербезпеки для того щоб безпечна поведінка онлайн ставала звичкою кожної дитини. Так легше зможемо перемогти ворога.

Джерела та література

1. *В Україні загинуло понад 600 дітей з початку повномасштабного вторгнення.* Офіс генпрокурора. URL : <https://hromadske.ua/suspilstvo/242047-v-ukrayini-zahynulo-bilshe-600-ditey-z-rochatku-povnomasshtabnoho-vtorhennia-ofis-henprokurora> (дата звернення: 03.04.2025)
2. Горбатенко В.П. Гібридна війна. *Велика українська енциклопедія.* URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2025).
3. «Дитячий аспект» гібридної війни. URL : <https://armyinform.com.ua/2022/01/21/dytyachyj-aspekt-gibrydnoyi-vijny/> (дата звернення: 30.03.2025).
4. *Найбільше у трьох областях: скільки дітей загинуло і постраждало під час повномасштабної війни.* URL : <https://nikopolnews.net/ukraine/najbilshe-u-trokh-oblastiakh/> (дата звернення: 30.03.2025).
5. *Небезпечний тренд: ФСБ вербує українських дітей для підпалів авто ЗСУ.* URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/fsb-pidlitky-pidpaly-avto-zsu/33149666.html> (дата звернення: 02.04.2025)
6. *У Тернополі 14-річна дівчина підклала вибухівку під авто ТЦК.* URL: <https://kp.ua/ua/incidents/a707744-u-ternopoli-14-divchina-pidklala-vibukhivku-pid-avto-ttsk> (дата звернення: 02.04.2025).
7. *Що таке гібридна війна та як журналісти можуть протистояти ворожому ІПСО.* URL: <https://c4.com.ua/novyny/shho-take-gibridna-vijna-ta-yak-zhurnalisti-mozhut-protistoyati-vorozhim-ipso/> (дата звернення: 02.04.2025).
8. *208 дітей загинули в Україні через збройну агресію РФ, 387 – поранено.* URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/826520.html> (дата звернення: 23.04.2022).

УДК: [364.62:316.454]-057.36-053.4/.6

Химко М., канд. психол. н.

Комунальний заклад Львівської обласної ради Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

Товпеко О., канд. психол. н.

засновниця громадської організації «Важливі», Україна

ГРУПОВА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЯК РЕСУРС ДЛЯ ДІТЕЙ ВОЇНІВ

Анотація. Війна, яку ми проживаємо не через книжки, а на власному досвіді торкнулась кожної сім'ї в нашій країні. Вона залишає свої сліди не лише у тих, хто воює на фронті, але й у їхніх родин. Напруження, невизначеність, тривога або тимчасова розлука з батьками-військовими – це невидимі рани, які мають вагомий вплив на психоемоційний стан та розвиток дитини. Дослідження вказують на те, що у родині військовослужбовців діти частіше стикаються з додатковими стресовими подіями та поведінковими порушеннями [2].

Однією з форм ефективної психологічної допомоги дітям воїнів є групова психологічна підтримка, яка допомагає не почуватися ізольованими у своєму болі, зустріти однолітків, які мають схожий досвід, знайти слова для своїх переживань, отримати емоційну підтримку та нові ресурси для адаптації. Перевага групового підходу полягає у створенні безпечного простору для спільного проживання емоцій, формування довіри та підтримки між учасниками, сприяє природному розкриттю дитини й активізує внутрішні ресурси.

Ключові слова: діти військовослужбовців, психоемоційний стан, соціальна адаптація, психологічна підтримка, емоційна саморегуляція, травматичний досвід, група психологічної підтримки, безпечний простір, досвід війни.

Khymko M., PhD (Psych.)

Municipal Institution of Lviv Regional Council Lviv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Tovpeko O., PhD (Psych.)

Founder of the NGO "Vazhlyvi" (Important), Ukraine

GROUP PSYCHOLOGICAL SUPPORT AS A RESOURCE FOR CHILDREN OF WARRIORS

Abstract. The war we are experiencing not from books, but firsthand, has touched every family in our country. It leaves its mark not only on those fighting on the front lines but also on their families. Tension, uncertainty, anxiety, or temporary separation from military parents are invisible wounds that significantly affect a child's psycho-emotional state and development. Research indicates that children in military families are more likely to experience additional stressors and behavioral issues [2].

One effective form of psychological assistance for children of soldiers is group psychological support. It helps children avoid feeling isolated in their pain, meet peers with similar experiences, find the words to express their feelings, and receive emotional support and new resources for adaptation. The advantage of the group approach lies in creating a safe space for shared emotional experiences, fostering trust and mutual support among participants, encouraging the child's natural openness, and activating internal resources.

Keywords: children of military personnel, psycho-emotional state, social adaptation, psychological support, emotional self-regulation, traumatic experience, psychological support group, safe space, experience of war.

Діти, які виховуються в сім'ях військовослужбовців, зазнають впливу специфічних стресогенних факторів, зумовлених особливостями військової служби батьків. Сукупність цих чинників може мати тривалий вплив на психоемоційний стан дитини, порушувати її когнітивний розвиток, навчальну мотивацію, а також утруднювати формування стабільних соціальних зв'язків і адаптивних поведінкових стратегій у шкільному середовищі [1]. Діти військовослужбовців, перебувають у зоні підвищеного ризику щодо виникнення негативних психосоціальних наслідків. Військова служба батьків є чинником, що потенційно ускладнює всі етапи розвитку дитини — від молодшого шкільного до підліткового віку — сприяючи формуванню стресових реакцій, емоційної нестабільності та труднощів соціальної адаптації [1].

У січні 2024 року в рамках діяльності громадської організації «Важливі» стартував перший набір груп психологічної підтримки дітей військовослужбовців віком від 7 до 14 років. Станом на сьогодні відбулося 16 груп підтримки, загалом 113 дітей отримали допомогу.

У контексті воєнного стану батьки, зокрема матері, часто відчують дефіцит психологічних ресурсів, необхідних для забезпечення дитині емоційно безпечного середовища та підтримки у збереженні відчуття надії. У зв'язку з цим, метою створення груп психологічної підтримки стало формування безпечного простору — своєрідного «контейнера» для емоційних переживань, зумовлених досвідом війни. Групова форма взаємодії сприяє підвищенню резильєнтності у дітей через актуалізацію надії, осмислення власного досвіду, емоційне розвантаження та розвиток адаптивних механізмів подолання психотравмуючих ситуацій.

Програма груп підтримки складається з таких основних блоків:

- Перша зустріч. Знайомство.
- Блок 1. Емоції та їх опрацювання
- Блок 2. Зміни, які приносить війна. Досвід війни
- Блок 3. Укріплення образу я. Стосунки в групі і поза нею.
- Завершення. Підведення підсумків роботи.

Загальна кількість занять – 12, які проводяться в онлайн форматі один раз на тиждень.

Блок 1. Емоції та їх опрацювання. У межах першого блоку програми групової психологічної підтримки основна увага приділяється формуванню в дітей емоційного інтелекту та навичок емоційної саморегуляції.

Розгляд емоцій як психофізіологічних реакцій, що виконують сигнальну й адаптаційну функції, дозволяє учасникам усвідомити значущість емоційного досвіду у повсякденному житті.

Основні акценти блоку:

1) Поняття емоцій. Визначення емоцій як комплексних психічних станів, що виникають у відповідь на внутрішні або зовнішні стимули, а також їх роль у психологічному функціонуванні людини.

2) Ознайомлення з основними видами емоцій, розвиток навичок їх ідентифікації в собі та в інших, зокрема через міміку, поведінку й контекст ситуації.

3) Тілесний компонент емоцій. Аналіз зв'язку між емоційними переживаннями та фізичними відчуттями; розпізнавання локалізації емоцій у тілі з метою підвищення тілесної усвідомленості.

Впродовж даного блоку, ми з дітьми знайомимосся з конструктивними стратегіями емоційної саморегуляції, зокрема через дихальні вправи, арт-техніки, ігрові методи, вербалізацію емоцій та інші психоедукаційні інструменти.

Реалізація змісту цього блоку спрямована на посилення емоційної компетентності, зниження рівня внутрішньої напруги та формування у дітей стійкіших реакцій на стресові події.

Блок 2. Зміни, які приносить війна. Досвід війни. Історія, яка об'єднує групу. Другий блок спрямований на осмислення та інтеграцію індивідуального і колективного травматичного досвіду, пов'язаного з війною. Діти отримують можливість вербалізувати й розділити власні переживання в безпечному груповому просторі, що сприяє нормалізації їхніх емоційних реакцій та зміцненню почуття приналежності.

Основні акценти блоку:

Досвід розлуки. Робота з емоціями, пов'язаними з тимчасовим або тривалим розлученням із близькими, передусім із батьком, який перебуває на військовій службі.

Досвід переживань за батька на фронті. Усвідомлення й проговорення тривожних емоцій, страху за життя близьких, формування стратегії зниження тривожності через підтримку групи.

Блок 3. Укріплення образу Я. Стосунки в групі та поза нею. Третій блок програми зосереджений на формуванні позитивного образу «Я», підвищенні самооцінки та розвитку соціальних навичок у дітей, що пережили стресовий досвід, пов'язаний із війною. У межах блоку здійснюється підтримка процесів самопізнання та рефлексії, а також розвиток комунікативної компетентності в міжособистісній взаємодії.

Основні акценти блоку:

1) Самоідентифікація («Хто я?»). Формування усвідомлення власної індивідуальності, унікальності, цінностей та рис характеру через рефлексивні вправи та ігрові методи.

2) Актуалізація сильних сторін. Визначення власних навичок, здібностей та досягнень як ресурсів для подолання труднощів і формування впевненості в собі.

3) Соціальне сприйняття. Аналіз особливостей того, як дитина сприймає себе в очах інших; розвиток емпатії та здатності враховувати погляди оточення.

Цей блок виконує важливу функцію стабілізації внутрішнього «Я» дитини, сприяє інтеграції особистісного досвіду, формуванню соціальної підтримки та розширенню ресурсів адаптації в умовах невизначеності.

Результати, отримані після завершення груп підтверджують позитивні зміни, які спостерігаються в дітей в таких сферах як: зниження рівня інтенсивності симптомів ПТСР, депресивних симптомів, симптомів тривожності, зниження рівня панічних розладів та виражених соматичних проявів тривоги, розлад сепараційної тривоги, зменшилися показники рівня шкільної фобії та певних поведінкових проявів дітей [1].

Джерела та література

1. Химко М. Б., Товпеко О. В., Больман С. Ю. Особливості психологічної підтримки дітей військовослужбовців. Перспективи та інновації науки. 2024. № 9(43) – С. 694-708. – Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)-694-708](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-694-708).
2. Frederick, J., & Siebler, P. (2022). Military Children: Unique Risks for Mental Health and Wellbeing and Implications for School-Based Social Work Support. *Smith College Studies in Social Work*, 92(4), 219–239. <https://doi.org/10.1080/00377317.2023.2189469>

УДК: 3. 343.5

Чоп Т., асистент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПРОБЛЕМА ВЕРБУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ ВОРОЖИМИ СПЕЦСЛУЖБАМИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Анотація. В умовах тривалої російської агресії проти України протидія ворожій розвідувально-підбивній діяльності набуває особливого значення. Одним із найбільш тривожних аспектів цієї діяльності є спрямовані зусилля щодо вербування українських підлітків для здійснення диверсійних та терористичних актів на території України. Підлітки стають об'єктом спеціального інтересу ворожих спецслужб через їхню підвищену вразливість, високу активність у цифровому просторі при недостатній медіаграмотності та критичному мисленні.

Ключові слова: російсько-українська війна, підлітки, вербування.

Chop, T., Assistant Lecturer

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

THE ISSUE OF UKRAINIAN TEENAGERS BEING RECRUITED BY HOSTILE INTELLIGENCE SERVICES: CURRENT CHALLENGES AND TRENDS

Abstract. In the context of the ongoing Russian aggression against Ukraine, countering hostile intelligence and subversive activities has become especially important. One of the most alarming aspects of this activity is the deliberate effort to recruit Ukrainian teenagers for sabotage and terrorist acts within Ukraine. Teenagers have become a specific target of interest for hostile intelligence services due to their increased vulnerability, high activity in the digital space, and insufficient media literacy and critical thinking skills.

Keywords: Russian-Ukrainian war, teenagers, recruitment.

Статистичні дані СБУ та Національної поліції України свідчать про зростання кількості виявлених випадків вербування неповнолітніх за останні три роки, що вказує на систематичний та спланований характер цієї діяльності. У випадках залучення підлітків до вчинення диверсійних актів спостерігається особливий комплекс психологічних механізмів девіантної поведінки. Опитування заарештованих підлітків показало переважно матеріальну зацікавленість у причинах здійснення злочинів, або шантаж [1]. Враховуючи відмінність від ідеологічно мотивованих дій, тут ключову роль відіграє поєднання низки факторів: незрілість префронтальної кори головного мозку, що відповідає за оцінку наслідків та контроль імпульсів; викривлене сприйняття ступеня небезпеки та серйозності своїх дій через відсутність повноцінного розуміння їхнього контексту та можливих наслідків; матеріальна мотивація, що в умовах економічної вразливості родин набуває гіпертрофованого значення; підвищена схильність до ризикованої поведінки, яка в підлітковому віці часто розглядається як спосіб самоствердження; а також типове для цього віку відчуття невразливості та безкарності, що створює ілюзію захищеності від юридичних наслідків. Важливим фактором є також соціальна дезорієнтація, коли відсутність стійких моральних орієнтирів та критичного мислення дозволяє вербувальникам маніпулювати сприйняттям підлітка, представляючи злочинні дії як